

A helyzetfeltárás jellemzői magyarországi területfejlesztési dokumentumokon keresztül

A területfejlesztés egyik kiindulópontja a térségi helyzetfeltárás. Erről magyar viszonylatban a területfejlesztésről és a területrendezésről 1996. évi XXI. törvény úgy fogalmaz, hogy: „a) területfejlesztés: az országra, valamint térségeire kiterjedő aa) társadalmi, gazdasági és környezeti területi folyamatok figyelése, értékelése, a szükséges tervszerű beavatkozási irányok meghatározása, ...” A helyzetfeltárás alapvetően egy komplex regionális földrajzi munka, speciális, problémacentrikus tartalommal, és a területfejlesztési koncepció első részét képezi. Elsőre könnyű műfajnak tűnik, de valójában alapos és szakmailag korrekt munkát igényel. Sajnos ez nem mindig valósul meg. A területfejlesztési törvény 25 éves jubileumára készült tanulmányom ezzel a témakörrel foglalkozik.

Jogi alapok

Az 1996. évi XXI. törvény alapverziója szerint a területfejlesztés művelése során szükséges az ország és térségei esetében a területi társadalmi, gazdasági és környezeti folyamatok figyelése és értékelése. Az országos szintű tervdokumentum (országos fejlesztési és területfejlesztési koncepció (OFTK)) esetében ezért a kormány és az illetékes miniszter felel, sőt, a törvény előírja, hogy négyévente be kell számolni az Országgyűlésnek az ország területi folyamatainak alakulásáról. Ezen túl a miniszter közreműködik a kiemelt térségekre vonatkozó fejlesztési programok kidolgozásában és szervezi az országos és az országos jelentőségű, valamint az országhatáron átnyúló, közös koncepciók és tervek kialakítását, gondos-

kodik elkészítésükről. A megyei önkormányzat és a fővárosi önkormányzat feladata az OFTK-val összhangban kidolgozni és határozattal elfogadni a megyei és a fővárosi területfejlesztési koncepciót, programot. A törvény lehetőséget ad Térségi Fejlesztési Tanács létrehozására, amely a törvény előírása szerint rendszeresen vizsgálja és legalább kétévente értékeli a térség társadalmi és gazdasági folyamatait, környezeti állapotát, azonosítja fejlesztési szükségleteit, valamint kidolgozza a térség területfejlesztési koncepcióját és programját. A törvény három ilyen tanácsot nevesít (Balaton Fejlesztési Tanács, Tokaj Borvidék Fejlesztési Tanács, Közép-Duna Menti Fejlesztési Tanács), de ezen túl több is működik még az országban. Összességében tehát napjainkban országos, megyei, kiemelt térségekre vonatkozó területfejlesztési koncepciókat, bennük helyzetfeltárásokat ismerhetünk és akár elemezhetünk

Ezeket túl korábban készültek a NUTS2 régiókra ilyen koncepciók, de a megyei szint felértékelése révén a régiók jelentősége ezen a téren megszűnt. Hasonlóan régen készültek kistérségekre (sőt, az LHH kistérségekre) is ilyenek, de a később felállított járásek esetében, más funkciójuk miatt, már nem (bár fejlettségi lehatárolásuk rendeletileg létezik). Ami még megjelenik, az a különböző EGTC-k területfejlesztési koncepciói (benne helyzetfeltárással).

Az alanyokon túl fontos a tartalommal szembeni elvárás, amely jogilag szabályozott. A területfejlesztési koncepciók tartalmi részéről korábban a 18/1998. évi KTM (Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium) rendelet szólt. Ez kimondta, hogy az országos, kiemelt térségi, regionális, megyei és kistérségi területfejlesztési koncepciók és programok tartalmi követelményei azonosak, kidolgozásuk az adott térségi szintnek megfelelő részletezettséggel történik. A területfejlesztési koncepciók részletes tartalmi követelményeit a rendelet 1. melléklete írta elő. Ennek első fele az előkészítő fázist rögzítette, meghozza pontokba szedett tartalommal. Ebből a területi adottságok rész, azon belül is a belső erőforrások

elemzése rész vonatkozik ide, amely az alábbi pontokat tartalmazta:

- a) humán erőforrások (demográfiai szerkezet és prognózis, foglalkoztatási viszonyok, humán-kapacitások, intézményhálózat);
- b) gazdasági bázis (főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai, a gazdasági belső és külső kapcsolatai, a termelési és tevékenységi infrastruktúra állapota, a telepítési tényezők értékelése, a területi innovációs potenciál, a területi egység gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők);
- c) környezet adottságai (természeti adottságok, a környezet és a természet minősége, annak alakítását befolyásoló fontosabb tényezők);
- d) infrastruktúra (vonalas rendszerek, létesítmények), a települések intézményi felszereltsége (a lakosság egészségügyi, szociális, oktatási, kulturális, szabadidő, sport-, kereskedelmi, szolgáltató és igazgatási intézményekkel való ellátottsága, lakásviszonyok);
- e) településhálózat (településfunkciók értékelése, településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai – nemzetközi és nemzeti hálózatok, vonzáskörzetek, agglomerációk –, települések közötti feladatmegosztások, együttműködések, mindezek szervezeti és intézményi rendszerei);
- f) társadalmi környezet (társadalmi szerkezet, kulturális adottságok, értékek, területi identitás).

A tényezőcsoportok esetében – nem meglepő módon – a klasszikus négyes rendszer, természet, társadalom, gazdaság, infrastruktúra köszön viszsza, annyi eltéréssel, hogy a társadalom két pontban is megjelenik, valamint külön értékelést kér a településhálózatra. Azt még ki lehet emelni, hogy a természeti környezet elég átfogó szinten jelenik csak meg (sok minden belefér, a kőzetektől az éghajlatig, a talajtól a vízhálózatig stb.), míg a többi résznél részletezettebb az elváráslista. Fontos, hogy a rendelet rögzítette, miszerint szükséges a területi egység fejlesztését befolyásoló tényezők összefoglaló értékelése, azok rendszerezése: az egyes tényező csoportok gyengeségeinek és erősségeinek meghatározása, a fejlődés lehetőségei és

veszélyei. Azaz egy SWOT-analízist kért a helyzetfeltáráshoz.

Mintegy tíz év után a 218/2009. (X. 6.) Korm. rendelet helyezte hatályon kívül e jogszabályt. Ugyanakkor életbe lépett a 218/2009. Korm. Határozat a területfejlesztési koncepciók irásáról. Ebben rögzítésre került, hogy a kistérség, a megye, a régió és a kiemelt térség területfejlesztési koncepció és program első része az előkészítő fázis, amelyben rendszerezni és értékelni kell a fejlesztésre ható tényezőket, valamint vizsgálni kell a fejlesztés lehetséges irányait. Az előkészítő fázis részét képezi a területfejlesztési partnerségi terv végrehajtása és a helyzetértékelés.

Az új jogszabály a területi tervek tartalmát mellékletekben rögzítette, első formában (2009) a kistérségre (1. és 2. melléklet), a megyére (1., 3.), a régióra (1., 4.), a kiemelt térségre (1., 5.) és az országra (6. melléklet). Az 1. melléklet vonatkozik a helyzetfeltárára, ahol, az országos szintet leszámítva, minden területi szintre előírta a tartalmi követelményeket az 1. pontban: A régió/megye/kiemelt térség/kistérség (a továbbiakban: a térség) terület társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének elemzése. Ez, az előző jogszabály leírásához képest sokkal részletesebben kéri számon a tényezőket, még fő pontjaiban is:

- a) természeti adottságok, természeti erőforrások és a környezet állapotának elemzése (9 alpont)
- b) épített környezet és a kulturális örökség védelme (műemlékek, régészeti lelőhelyek)
- c) gazdasági bázis (6 alpont)
- d) társadalmi környezet (3 alpont)
- e) közlekedési és kommunális infrastruktúra (7 alpont)
- f) a települések intézmény-felszereltsége
- g) a települések jellemző lakásviszonyai
- h) településhálózati adottságok (3 alpont)
- i) a térszerkezeti elemek azonosítása, a térszerkezet időbeli alakulása, a térségi területfelhasználás változásai, tendenciák értékelése
- j) a térségi területfelhasználás vizsgálata
- k) a táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása.

Itt is megjelenik a SWOT tartalma, de némi-leg már más megfogalmazásban: helyzetértékelés - a) a térség erősségeinek, gyengeségeinek,

lehetőségeinek és a térséget fenyegető veszélyek azonosítása (SWOT-ról ld. még később). Új elem a leírásban, hogy a helyzetelemzéshez térképi megjelenítést kér (a korábbi rendelet ilyen nem tartalmazott).

A rendelet többször módosult az elmúlt években, amelyből a témánkat érintő elem a lecsökkenő területi szintek száma: aktuálisan már csak az országra, a megyére és a kiemelt térségekre vonatkozik a rendelet, mivel 2012-ben a regionális szintet területfejlesztési szempontból, a kistérségi szintet pedig teljes egészében törölték. Az országos szint és az ottani, viszonylag kevés konkrét tartalmi elvárás (6. melléklet) viszont nem változott: az ország társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének, a hazai területi adottságok, területi folyamatok elemzése, különösen: a) a magyarországi településrendszer; b) a természeti és táji adottságok; c) a gazdaság területi szerkezetének alakulása; d) a társadalmi folyamatok területi alakulása; e) a környezet állapotának és az infrastruktúra területi szerkezetének alakulása tekintetében.

2017-ben módosították az 1. melléklet tartalmi részét is kisebb részt, így aktuálisan az alábbi a lista a térségi helyzetfeltáráshoz:

- a) természeti és épített környezet vizsgálata (9 alpont) – összevonásra került két korábbi pont
- b) térszerkezet alakulása, a területfelhasználás változásai, tendenciák (4 alpont) – két pont összevonásra került és valamivel részletesebb lett (alpontok megjelenése)
- c) közlekedési és kommunális infrastruktúra (7 alpont)
- d) gazdasági bázis (6 alpont)
- e) társadalmi környezet (3 alpont)
- f) a települések intézményfelszereltsége
- g) a települések jellemző lakásviszonyai
- h) településhálózati adottságok (3 alpont)
- i) a táj terhelésének és terhelhetőségének meghatározása.

Amit még ki lehet emelni, hogy az egyes ágazatok esetében nem egyszerű eldönteni a súlyokat, melyik mennyire részletezetten jelenjen meg. (Például a vízügyi hatóság kevesli a jogszabályban a vízügyi jellemzőkre vonatkozó leírást, véleményük szerint részletesebben le kellene írni, hogy mi mindenre terjedjen ki a helyzetfeltárással erre vonatkozó része.)

A gyakorlat

Az elmúlt években mind egyes kutatásokhoz, mind tanórák tartásához felhasználtam különböző hazai területfejlesztési anyagokat, kifejezetten a helyzetelemzési részeket. A továbbiakban az ezek tanulmányozása alapján megfogalmazható észrevételeimet és javaslataimat gyűjtöttem össze.

Azzal kezdhetem, hogy a területfejlesztési koncepciók készítői kapcsán nincs előírás, így sokféle szerzővel találkozunk a munkák esetében. Az országos szintű fejlesztési koncepcióknál még egyszerű volt a helyzet, mivel az első és második helyzetfeltárási része egy minisztériumi háttérszervezet, a később megszünt VÁTI keretein belül készült (külső szakmai támogatással), majd az OFTK pedig szintén így, konkrétan a Nemzetgazdasági Minisztérium alá tartozó, később szintén megszünt Nemzetgazdasági Tervezési Hivatalban. A régióknak korábban írt ROP-ok az akkor még létező Regionális Fejlesztési Ügynökségek keretein belül készültek (e szervezetek ma már nincsenek), míg a kistérségi anyagok viszont sokféle szerzőtől sokféle formában készültek, közte például az LHH kistérségek anyagai is külön, ahol viszont a központból kiküldött formásablon volt (milyen részek, milyen terjedelemben készüljenek).

A megyei szint ennek kapcsán már egy hosszú történet. A megyei dokumentumok a megyei területfejlesztési tanácsok létrejötte (1996) után születtek sorra, mivel az 1996. évi XXI. törvény rendelkezett róluk: A megyei területfejlesztési tanács „kidolgozza és elfogadja – az Országos Területfejlesztési Koncepcióval összhangban – a megye hosszú távú területfejlesztési koncepcióját (a továbbiakban: megyei területfejlesztési koncepció), illetve – a megyei területfejlesztési koncepció és területrendezési terv figyelembevételével – a megye fejlesztési programját és az egyes alprogramokat”. A megyéknek ekkor még elég szerény szerepük volt a területfejlesztésben, így az ekkortájt készült anyagoknál elég ad hoc volt, hogy mikor készült, ki csinálta és hogy egyáltalán elérhető volt-e. Erre csak ráérsített a 2004-es EU csatlakozás, ahonnan a NUTS2 régiók lettek a kiemelt területi szint (Tanács, Ügynökség, területfejlesztési anyagok). Ezen a téren fordulatot a 2010-es évek, a kormányváltás hoztak, amikor is a megyék kerültek kiemelt pozícióba a területfej-

lesztésben. Innentől időben egységesebben (EU periódus kezdete előtt), központi iránymutatások, finanszírozás, segítség mellett készültek. Ugyanakkor az egyes megyék különböző utakat választottak az anyagok készítéséhez azon a téren, hogy ki írja meg ezeket.

Elsőként a 2013-2020-as periódust nézve, megállapítható, hogy a 19 megye anyagainak készítői között három esetben a megyei önkormányzat (a Dél-Dunántúl három megyéje), öt esetben egy cég, a többinél kettő vagy több tagból álló konzorcium volt a szerző, ahol általában az egyik tag a megyei önkormányzat vagy megyei fejlesztési ügynökség, míg a másik tag, vagy tagok magáncégek, egyetemek, illetve az MTA KRTK-k regionális szervezete volt. A 2021-2027-es periódust nézve is megállapítható, hogy sokszínű a szerzőgárda, de már egyszerűbb a szerzői lista: hat esetben megyei önkormányzat (illetve megyei fejlesztési ügynökség) jegyzi az anyagot (érdekesség, hogy ebből csak Tolna megye ugyanaz, mint az előző körben), négy esetben cég vagy cégek (közülük Veszprém, Zala és Komárom-Esztergom megyéknél az előző időszakban is cég állt az anyag mögött), a többi esetben általában a megyei szervezet és egy cég közösen készítette az anyagot. Ebben az is közrejátszott, hogy az előző anyag megújítására kerülhetett sor, nem kellett teljesen az alaptól indulni. Feltűnő, hogy a korábbi ciklushoz képest csak egy felsőoktatási intézmény, a Széchenyi István Egyetem vett részt ilyen anyag kidolgozásában, Győr-Moson-Sopron megye esetében, és az ex-MTA intézményeiből pedig senki, viszont feltűnő a Nemzetstratégiai Kutató Intézet felbukkanása anyagkészítőként.

Több dolog is felmerül mindezek kapcsán. Egyrészt célszerű a konzorcium ilyen esetekben, leginkább a helyiek (itt megye) és külsősök összeállításával. Kell a helyi tudás, mivel a helyben élők ismerik jól térségük jellemzőit. Ugyanakkor célszerű a külső szem is hozzá, mivel a helyi viszonyokat viszonyítani kell más térségek, az ország, akár a kontinens jellemzőihez, és egy semleges szakértő általában realisabban tudja ítélni a helyi adottságok értékét például. Másrészt egy-egy helyzet megítélése elég eltérő súlyú lehet, azaz mást láthat problémának egy külsős és mást láthat annak egy térségbeli szakértő (például ha demográfiai összehasonlításokat teszünk

a megyei szinten, akkor kiderül, hogy nincs összefüggés aközött, hogy mennyire tér el az országos átlagtól egy mutató értéke a megyében és mennyire kiemelt cél ennek megváltoztatása a megyei stratégiában). Harmadrészt az önkormányzat, a felsőoktatás/kutatóintézet és a céges világ összefogása egy ilyen anyag elkészítésekor mindenképp hasznosnak tűnhet, mivel több oldalról kerül értékelésre a helyzet.

Tartalmi és módszertani kérdések

Egy térség természeti, társadalmi, gazdasági tényezőinek leírását, elemzését, a közöttük lévő kapcsolatok feltárását a regionális földrajz művelte hosszú ideig, illetve teszi még most is. Ez részben vitatott elem tudomány szempontból, mivel erősen lexikális tartalmú tud lenni egy ilyen anyag, ha csak leíró tényeket és adatokat tartalmaz, amire klasszikus példák a nagylexikonok, vagy modernebb verzióban a wikipédia földrajzi címszavai. A regionális földrajz azzal tud túllépni ezen, hogy egyrészt viszonyít (átlagértékhez, korábbi évek adatához stb.), így értékeli is az adatot, másrészt rámutat az egyes tényezők közötti összefüggésekre. Ilyeneket nem olvasunk a lexikonokban. Fontos eszköze mindehhez a térkép, amelyet nem csak meg tud rajzolni egy szakértő, de le is tudja elemezni, hogy mi látható rajta, azaz nem csak egy kivetített kép (mi hol van és mennyi az értéke), hanem figyelheti a területi összefüggéseket (szomszédság, országhatár stb.), és ismeri a térségek olyan jellemzőit, amelyekkel összefüggéseket kereshet. Itt azonban megáll ez a diszciplína, és innentől jön már a tényekre (problémákra) alapozó fejlesztéspolitikai, konkrétan a területfejlesztés. Ezért volt logikus lépés a geográfia, a geográfus képzés esetében kijelölni az egyik lehetséges gyakorlati, szakmai kifutásként a területfejlesztést, amely egyrészt az előbb leírt helyzetfeltárás és értékelés, javaslattétel (amely adatforrások, felmérések, statisztikai módszerek, geoinformatika stb. tudásra építhet), és amely a regionális elemzői szakértő része, másrészt a szakpolitikai döntéshozás, projektek megvalósítása stb. (építve a területfejlesztés elméleti anyagaira, az uniós ismeretekre stb.), amely pedig a területfejlesztési szakértő része.

A következő elem a területi egységek kérdésköre. A jogszabályokból kiderül, hogy az országos szint alatt, a települési szint felett többféle területi felosztás, illetve kiemelt területi egység van, amelyekre területfejlesztési koncepció és program írható. Ez azt a régi kérdést, is előhozhatja, hogy a régióknak van problémája vagy problémának van régiója? Ha a meglévő, közigazgatási határokkal bíró egységeket nézzük, akkor itt számbavehető a sok természeti, társadalmi, gazdasági tényező, ám ezeknek általában nem kimutatható határa a területi közigazgatási határ, így erről az oldalról nézve egy „kiragadott területi darabról” írunk elemzői és fejlesztői anyagot. Ez sokszínűséget, heterogenitást jelenthet, és azzal járhat, hogy akár túl sokféle helyzetet kell kezelni, és ebben nem mindig jelenik meg a térség társadalmának és képviselőiknek egysége, mert máshol élnek a térségen belül és más dolgokat látnak fontosnak. Klasszikus hazai példa rá Somogy megye, amely egyrészt északon a turisztikailag frekventált Balaton-parttal bír, másrészt ott van délen a hullámzó szerepű horvát határ mente, harmadrészt a központi területen van egy nem túl dinamikus megyeszékhely, Kaposvár, negyedrész elmaradott belső somogyi települések, kistérségek vannak, ötödrész egy lassan fejlődő közlekedési hálózattal bír (az északi „periférián” halad az autópálya) és a többi, azaz nagyon heterogén jellemzőkkel és így heterogén célokkal bír ez a terület. Ezzel szemben egy problémacentrikus térségelhatárolásnál gyakorta egyveretűbb eredményeket (problémákat) és célokat tudnak felmutatni, amelyre klasszikus példa a Balaton térsége és lehetne a budapesti agglomeráció is, ha lenne rá fejlesztési egység (korábban volt). Bár itt is van területi heterogenitás (part menti települések és háttér települések, főváros és szuburbanizációs zónája), de van egy olyan meghatározó elem (Balaton, főváros), amely részben különböző módon, de központilag és markánsan hat a térségére.

A következőkben áttérünk az elemzések gyakorlati oldalára. Az első dolog, amit kiemelhetünk, hogy függ a térségi szinttől, hogy milyen módszerekkel találkozunk és használhatunk. Országos, regionális és még igazából megyei szinten is alapvetően a területi statisztikai adatok, esetleg érdemi döntéshozókkal történő interjúk jelenhetnek a helyzetfeltárás alapját. Kistérségi/

járás szintű egységek, vagy hasonló méretű speciális térségek esetében már a helyszínbekjárás, felmérések (összeírás, kérdőív) és interjúk is megjelenhetnek, mint információforrás.

Elsőként a felhasznált statisztikai adatokról. Két alapprobléma jelenik meg, egyrészt, hogy többen nem ismerik a viszonylag részletes, nyilvános hazai adatok körét, így egy-két adatforrásra szűkül le a feldolgozás, másrészt az adatok gyakorta elavultak, nem kutatják fel, vagy vásárolják meg a legújabb adatokat. Persze a népszámlálási adatok 10 évente frissülnek, így az elmúlt években például nehéz volt elemezni a helyzetet 2011-es adatokól. Ugyanakkor meglepő olyat olvasni egy megyei anyagban (2021), hogy hét év után „a helyzetelemzési dokumentum aktualizálása nem indokolt, mivel az megfelel a vonatkozó előírásoknak, az abban felhasználtknál frissebb statisztikai adatok, kimutatások nem állnak rendelkezésre.”

Az adatok elemzése kapcsán fontos a viszonyítás és értékelés, azaz időben miként változott az érték, illetve hogyan viszonyul például egy nagyobb területi egység átlagához. Ehhez jöhet még például, hogy Magyarország esetében, Budapest kiemelkedő szerepe miatt, célszerű néha a vidéki átlaghoz viszonyítani egy térség jellemzőit.

A jogszabályok előírják a helyzetfeltárás összegzését, amelyet egy SWOT analízis formájában szoktak általában megtenni. Ugyanakkor sokan rosszul használják. Én elfogadom és jónak, lényegre törőnek tarom mind a mai napig Faragó cikkét (SWOT elemzés a területi stratégiák kialakításának folyamatában. Falu-Város-Régió 2001/6) ebben a témában. Gyakori probléma az egyedül, nem csapatmunkában készített SWOT, valamint a lehetőség és veszély kategóriák félreértékelése (nem az adott térségre vonatkozik, hanem a külső környezetre). Ide kapcsolódik, hogy mára kissé feledésbe merült problémafacélfa összefüggés, azaz, hogy a fő problémákat vissza kell bontani kisebb, részproblémákra (problémafa), majd ezek megoldására felépített célfnál pedig a fő célokat is le kell bontani részcélokra.

A jogszabály is előírja térképek használatát. Ez vagy a térség nagyobb egységben (akár országon) belüli pozícióját mutatja, vagy a térség belső egyenlőtlenségire mutat rá, tematikus

térkép formájában, illetve általános térképként a terület fizikai objektumait, területhasználatot mutathat. Ma már nagyon jó szoftverek segítik a vizuális megjelenést, ugyanakkor nem szabad megfeledkezni arról, hogy egy tematikus vagy általános térkép készítésének is megvannak a maga szabályai, azaz az készítsen térképet, ki ért hozzá. Tipikus hibák a rossz cím, jelmagyarázat hiánya, nem megfelelő kategorizálás, színezés stb. A helyzetfeltárási anyagokban grafikonok, diagramok is segítik az elemzést. Ezeknél, ha nincs is előírás, ugyanakkor megtanulható, hogy miként lehet látványos, korrekt és jól hasznosítható ábrákat készíteni (pl. Nemes Nagy J. szerk. Regionális elemzési módszerek. ELTE Regionális Földrajzi Tanszék, Budapest). Tipikus „hibák” sorrendbe nem tett adatokból készített hullámzó oszlopdiagramok, az optikailag nem semleges háromdimenziós ábrák, a tengelyfelirat, mértékesség elmaradása stb.

A szöveges elemzés kapcsán is tehető több észrevétel. Az első, hogy ez is egy szakma (regionális elemző), az tud jót készíteni, aki ezt tanulta. Előforduló hiba, hogy ha a helyzetfeltáró részben már célok is belekeverednek. Nem szükséges, hiszen a helyzetfeltárás összegzésére épül a célrendszer. Az elemzői részben az adatokra, változásukra való magyarázatkeresés közben a kapcsolódó szakirodalom használata is előfordul, jellemzően nem direkt hivatkozva egy munkára (nem tudományos produktumról beszélünk), hanem az anyag végén az irodalomjegyzékben. Ugyanakkor nem etikus sorokat hivatkozás nélkül átvenni más munkából. Az adatforrásokat, a máshonnan átvett ábráknál a szerzőt is kötelező feltüntetni.

Nyelvtani szempontból fontos, hogy a rövid tömondatok vagy épp a hosszú körmondatok olvasói szemmel nem igazán jók. A szövegben maradt elgépelések, helyesírási hibák pedig azt mutatják, hogy mennyire felületesen vagy épp alaposan készült egy-egy ilyen feltárás. Az idegenszavak használata kerülhető, felesleges ilyenekkel terhelni a szöveget. Külön elem ebben a földrajzi nevek helyesírása, ami nem annyira bonyolult, de nem is egyszerű. Jellegetes példa a Közép-magyarországi régió és régiótársai ne-

vei, amely még egy országos dokumentumban is többféle módon került leírásra.

Összességében tehát látjuk, hogy mi mindent jelent egy területfejlesztési helyzetfeltáró anyag elkészítése. Szerves része a szakpolitikának.

Zárszó

Azzal szoktuk biztatni a földrajzos hallgatóinkat, hogy területi, települési adat volt, van, lesz, és mindig kell, aki ezeket összegyűjti, feldolgozza, vizualizálja, elemzi, értékeli, azaz ez egy örök szakma. Fontos viszont, hogy ezeket jól kell leelemezni, mivel az ezekből megfogalmazott következtetések terület- és településfejlesztési célokká válnak, válhatnak (problémákra adott szakpolitikai válaszok). Sajnos tény, hogy ezen tevékenység eredménye nem rögtön és helyben jelentkezik, így van némi súlytalansága (papír elbírja), ugyanakkor komoly hátrányai, sikertelenségei lehetnek egy rossz helyzetfeltárára épülő területfejlesztésnek, ezt nem szabad elfelejteni.

Ami még ide kívánczik, hogy változik a földrajzi környezet és tényezői (régielemek eltűnhetnek, új elemek jelenhetnek meg és válhatnak fontossá), így a helyzetfeltárás tartalmára vonatkozó jogszabály is időközönként felülvizsgálatra szorulhat. Persze nincs megtiltva, hogy másról is írjanak egy ilyen anyagban, ugyanakkor célszerű felhívni ebben a formában is a figyelmet új és meghatározó elemekre (például aktuálisan a klímaváltozásra, a digitalizációra (smart)).

Végezetül azt is látni kell, hogy egy alapos feltárára épülő célrendszer nem biztos, hogy található majd az országos, illetve EU elképzelésekkel, azaz mindig fent állt és a jövőben sem lesz másként az, hogy a szakpolitikai ajánlásokról végül a politika dönt. Ettől függetlenül igyekezzünk felelősséggel jókat készíteni. Ezen túl pedig fontos kordokumentum is egy-egy térség helyzetfeltáró anyaga, ha jó minőségben íródott.

SZABÓ PÁL

A szerző: Szabó Pál terület- és településfejlesztési szakképesítésű geográfus, habilitált egyetemi docens, tanszékvezető, ELTE TTK FFI Regionális Tudományi Tanszék, pal.szabo@ttk.elte.hu